E·R·S·O

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

SOPRAN
SANNA ILJIN

EESTI RIIKLIK
SÜMFOONIAORKESTER

DIRIGENT
HANNU LINTU

Hannu Lintu ja Sibelius

16 | DETSEMBER
ESTONIA KONTSERDISAAL
2022

HOOAJA PEASPONSOR
Epiim
REVAL CAFÉ
RADISSON COLLECTION TALLINN
LIVIKO anno 1898
PAKEND & PRINT
BioBlock®
Postimees
MEEDIAPARTNER

Epiim

Epiim on ERSO hooaja peasponsor
ning Maestro sarja esitleja.

OSTES JUUSTU
E·R·S·O
TOETAD MUUSIKAT

TÕELINE MAITSEHARMOONIA

Unustamatu meistriteos sünnib armastusest oma töö vastu.

www.epiim.ee

E · R · S · O

Hannu Lintu ja Sibelius

SANNA ILJIN sopran
Eesti Riiklik Sümfooniaorkester
Orkestri kontsertmeister Robert Traksmann
Dirigent HANNU LINTU

kell 19 – sümfooniakontsert

SANNA ILJIN sopran
Eesti Riiklik Sümfooniaorkester
Orkestri kontsertmeister Robert Traksmann
Dirigent HANNU LINTU

Jean Sibelius (1865—1957)

Sümfoonia nr 4 a-moll, *op.* 63 (1911) *~35'*

Tempo molto moderato, quasi adagio
Allegro molto vivace
Il tempo largo
Allegro

Wolfgang Amadeus Mozart (1756—1791)

„Exsultate, jubilate", KV 165 (1773) *~15'*

vaheaeg

Einojuhani Rautavaara (1928—2016)

Sümfoonia nr 7 „Valguse ingel" (*Angel of Light* , 1994) *~37'*

Tranquillo
Molto allegro
Come un sogno
Pesante – Cantabile

Kontserdist teevad otseülekande Klassikaraadio ja ERSO TV (erso.tv), salvestised on ka järelkuulatavad ja -vaadatavad.

Jean Sibelius (1865—1957)
Sümfoonia nr 4 a-moll, *op.* 63 (1911)

Jean Sibelius.

Jean Sibeliuse neljas sümfoonia kuulub tema kõige eksperimenteerivamasse loomeperioodi. See oli helilooja elus vastuoluline aeg. Vaatamata rahvusvahelisele tuntusele ja materiaalsele kindlustatusele süvenes tema depressioon. Tema kurgus avastatud kasvaja õnnestus korduvate operatsioonide järel küll eemaldada, kuid surmahirm jäi heliloojat veel aastaiks saatma. Psüühilised läbielamised peegelduvad ka tema tollases loomingus, mille esimesi näiteid on 1909. aastal komponeeritud keelpillikvartett „Intiimsed hääled“ (*Voces intimae*), *op.* 56. Hirm elu määramatuse ees ja surmahirm olid ühtlasi uue ekspressionistliku kunsti olulised teemad.

Sibelius reisis palju ja oli kursis juhtivate orkestrimuusika loojate Mahleri, Straussi, Debussy ja Schönbergi uusimate teostega. Ta tundis moodsat kirjandust — Maeterlincki, Strindbergi ja Poe' teoseid, mis teda inspireerisid. Uued suunad kunstis ja kirjanduses olid sageli jutuaineks ka Soome rahvuskultuuri juhtfiguuridega, kelle hulgas olid Arvid ja Eero Järnefelt ning kunstnik Akseli Gallen-Kallela.

Neljanda sümfoonia sünniloos on nähtud erinevaid lähteallikaid. Sageli seostatakse seda ühe võimsa looduselamusega, mida pakkus Sibeliuse ja kunstnik Eero Järnefelti ühine matk müütilisele Koli mäele Karjalas, et kuulata helilooja sõnul „tuule ohkeid ja tormide müha“. Enam kanduvad sümfooniasse Edgar Allan Poe' poeemi „Ronk“ sümbolistlikud kujundid ja atmosfäär, mis olid teda inspireerinud 1910. aastal alustama lauljatar Aino Ackté tellimusel samanimelist teost sopranile ja orkestrile. Sümfoonia loomine nõudis enam energiat ja kontsentratsiooni ning helilooja pani selle visandid kõrvale.

Neljanda sümfoonia esiettekanne 3. aprillil 1911 Helsingi Filharmoonilise Ühingu orkestriga autori juhatusel tekitas hämmingut publikus, nõutust

kriitikuis ja neiski, kes tema loomingulisi pürgimusi jagasid. Niivõrd ootamatu ja eriline oli selle helikeel. Kontserdile järgnevat õhustikku meenutas Aino Sibelius järgnevalt: „Vältivad pilgud, pearaputused, piinlikkust väljendavad või salaja iroonilised naeratused.“ Üks vähestest, kes heliloojat garderoobi tervitama tuli, oli tema naisevend Eero Järnefelt, kellele Sibelius oli teose pühendanud. Tõrjuv hoiak tabas sümfooniat mujalgi — näiteks keeldusid Viini Filharmoonikud teost üldse mängimast ning New Yorgis pidas dirigent Walter Damrosch vajalikuks pöörduda publiku poole selgitusega, et võttis sümfoonia kavva vaid huvist Sibeliuse uudisteose vastu. Läbimurre tuli pikkamisi sestpeale, kui sümfooniat hakkasid juhatama Arturo Toscanini ja Leopold Stokowski, kes 1932. aastal teose esimesena ka plaadistas. Sibelius ise jäi looduga rahule ja veel aastaid hiljem tunnistas ta:

> „Neljas sümfoonia esindab minu olemuslikku poolt. Rõõmustan, et olen selle kirjutanud. Veel nüüdki ei leia ma selles ühtki nooti, mida võiksin eemaldada, ega midagi lisada. Võiksin selle nimel vanduda ja see annab jõudu ja rahulolu.“

Tänapäeval peetakse neljandat sümfooniat seitsmenda ning tema viimase sümfoonilise poeemi „Tapiola“ kõrval Sibeliuse loomingu paremikuks.

Siinkohal on huvitav lugeda, mida on teosest arvanud soome heliloojad ja dirigendid. Üks esimesi, kes teose uudsust hinnata oskas, oli helilooja Oskar Merikanto. Juba pärast teose esiettekannet kirjutas ta:

> „Mul on tunne, nagu oleks Sibeliuse kui sümfooniate looja ees avanenud täiesti uued maailmad, mida teistele ei ole veel näidatud ja vaid tema üksi — oma kõrgeltarenenud meloodia- ja värvitajuga oli võimeline seda kirjeldama.“

Sibeliuse biograaf Eric Tawaststjerna kinnitas, et „neljas sümfoonia on psühhoanalüüsi ajastu üks tähelepanuväärseimaid dokumente“ (1971). Helilooja Erkki Salmenhaara kirjutas:

> „Neljas sümfoonia on teos, milles on Sibelius ekspressionismile kõige lähemal. Peaks aga lisama: sissepoole pööratud ekspressionismile. See on loova subjekti psühhoanalüütiline hingepihtimus, mida saab teha (elus) vaid korra.“ (1984)

Dirigent Osmo Vänskä on arvanud:

> „[---] neljanda sümfoonia loomise aeg oli Sibeliusele raske ja hirmugi on siin kuulda. Muusikas on palju küsimusi ja vähe vastuseid. [---] Kulgeme kui sügavates vetes: kuid muusika ütleb ka, et elu jätkub, ehkki raske ongi.“ (1998)

Dirigent Jukka-Pekka Saraste leidis:

> „See on selline vaimuvälgatus, nii originaalne, kompaktne ja hästi toimiv kontseptsioon, et teist sellesarnast tollest ajast leida ei saa. Nii tihe tervik ja ometi oleme avaruse dimensioonides.“ (2⊙⊙2)

Üks pühendunumaid Sibeliuse-interpreete, inglise dirigent Simon Rattle on öelnud: „Ta on nii keskendunud ja täpne. Sibeliuse muusika puhul tundub, et kui üks piisk puudutab nahka, põletab see luuni.“

Sibeliuse **neljas sümfoonia a-moll, op. 63** oli 2⊙. sajandi teise aastakümne künnisel helikeelelt üks moodsaimaid. Seda võiks võrrelda vaid Gustav Mahleri üheksanda (191⊙) ja veelgi enam tema üheosaliseks jäänud kümnenda sümfooniaga (1911), mille esiettekanded toimusid juba pärast Mahleri surma, 1912. ja 1924. aastal. Oma neljanda sümfoonia loomise ajal Sibelius neid teoseid ei tundnud.

Stiiliuuendusteks valmistudes lihvis ta kontrapunktitehnikat, leides, et harmoonia sõltub puhtalt meloodialiinide mustreist, nende polüfooniast. Sellest tulenes ka uudne, kammerlikum ja kohati solistlik ning meloodialiine selgelt esile toov orkestrikäsitlus, kaotamata seejuures kõlaliselt ruumilist avarusetunnet. Sibeliuse helikeel oli senisest komplitseeritum, muusikasse ilmusid pingelised kromatismid, harmoonia väljus tonaalsuse raamidest. Teos on üles ehitatud läbiva arengu printsiibil ja selle lähtekujundiks on neljast noodist (*c–d–fis–e*) koosnev motiiv, mis kätkeb endas harmoonilist tasakaalu rikkuvat tritooni (*c–fis*). See niinimetatud saatanlik intervall (*diabolus in musica*) mängib kogu sümfoonias keskset rolli. Samas võib ju ka mõelda, et see võiks sümboliseerida Poe' poeemi tegelast — tarka, kuid kuratlikku lindu — ronka, kes uskumuse järgi juhib hingi pimedusse, vallutab mõistuse ja kuulutab hävingut. Poe' „Ronk“ on Sibeliuse mõtteis endale sümfoonia loomise aegu koha leidnud ning otsekui vastab helilooja siseheitlustele ja küsimustele poeemis stoiliselt korduva refräänina: i i a l g i. Näiteks võib siinkohal tsiteerida poeemi viimast värssi:

> „Must ja sünge, põrnitsedes, saladuslik, mornitsedes — istub Ronk mu ukse kohal. Tondisilmad sätendavad, õnnetust mis kuulutavad, vari, lambivalgest tabat, täidab kambrit pooleni, ja mu hing ei saa sest varjust, mis mind rõhub raskesti, välja tõusta — iialgi.“ (Johannes Aaviku tõlge)

Selline atmosfäär peegeldub ka Sibeliuse muusikas, mis on siiski väga abstraktne ega ole otseselt seotud poeetilise programmiga. See on väga isiklik teos. „Siin on mängus saatus, kõik sentimentaalne tuleb eemaldada,“ on öelnud helilooja ise.

Sümfoonia **esimene osa** on ebatavaliselt aeglane, kohe alguses mängivad madalad keelpillid ning fagotid lähtemotiivi, mida jätkab soolotšello ulatuslikumalt areneva teemaga ja mis tungleb puupillide ning unisoonis mängivate keelpillide kõlades üha kõrgemale. Metsasarvede kajana kaugusse hääbuvad helid on kui kutse looduse avarustesse, millesse timpanite saatel sekkub trompetite–tromboonide ähvardav motiiv. Helilooja on seda iseloomustanud kui saatuse kujundit.

Teine osa algab tantsulis–pastoraalselt, soleeriva oboe ja keelpillide dialoogis. Seejärel tämbrid tumenevad, flöötide valsilaadset motiivi ümbritseb saladuslik valguse–varjude mäng, millega liituvad uued muusikalised kujundid ning tants muutub deemonlikuks, kuni muusika hääbub kolme timpanilöögi järel olematusse.

Kolmas osa on Sibeliuse sümfooniate hulgas aeglaseim ja originaalseim — hingelise üksinduse, vastamata küsimuste, ahastuse, troostitu kurbuse ning saatusele alistumise muusika. Teema, mis algab flöötidelt, areneb edasi selgelt joonistuvais meloodialiinides üha varieerudes. Metsasarvedelt kostuv koraal annab muusikale leinalise tooni. Helilooja soovil kõlas sümfoonia kolmas osa tema matustel.

Neljas osa algab nagu teinegi, tantsuliselt. Rõõmsameelne idüll taandub ja muusika muutub groteskseks. Kellad kordavad oma kõlisevaid repliike. Ostinaatselt korduvais rütmides kasvab pinge keelpille ja siis kogu orkestrit stiihilisse keerisesse haarates. Küsimus, mille esitab lõpuks kolmel korral flööt, saab halastamatud vastused. Sümfoonia lõpust kõneldes tsiteeris Sibelius korduvalt üht August Strindbergi mõtet: „On kahju inimestest."

Pärast neljanda sümfoonia valmimist seisis helilooja piirjoonel, mille taga oli tema enese sõnul „hullus või kaos". Seda piiri ta ületada ei tahtnud. Neljanda hingesügavustest tõuseb viienda sümfoonia (1919) muusika taevastesse avarustesse — võimsatel looduselamustel on selle teose loomisel inspireeriv roll. Kuuendat sümfooniat on peetud Sibeliuse kõige ajatumaks, hingepuhtamaks teoseks. Sibelius pöördub siin hilisrenessansi meistri Palestrina range kontrapunktitehnika poole. Seitsmes sümfoonia, milles on kuulda seoseid eelmistega, on Sibeliuse sümfonismi kontsentreeritud kokkuvõte. Igasse neist seitsmest on helilooja pannud oma hinge, igaüks neist on oma ainukordsete reeglite järgi sündinud kunstiteos.

Sibeliuse neljas sümfoonia on ERSO esituses varem kõlanud 2018. aastal Neeme Järvi juhatusel, 1993. aastal Arvo Volmeri juhatusel, enne seda 1985. aastal Paul Mägi dirigeerimisel ning esmakordselt Eestis 1965. aastal Neeme Järvi juhatusel.

Wolfgang Amadeus Mozart (1756—1791)
„Exsultate, jubilate“, KV 165 (1773)

Wolfgang Amadeus Mozart.

25⊙ aastat tagasi, 26. detsembril 1772 esietendus Milano kuninglik-hertsoglikus teatris (Teatro Regio Ducale) Wolfgang Amadeus Mozarti ajaloolise ainestikuga *opera seria* „Lucio Silla“, mille sündmustik viib Rooma valitseja Lucius Cornelius Sulla (138—78 eKr) tegevusaega. See oli juba kolmas Mozarti ooper, mis selles teatris lavale jõudis. Kolm nädalat hiljem, 17. jaanuaril 1773 kõlas Milanos Mozarti motett „Exsultate, jubilate“.

Esmakordselt oli 14-aastane Mozart reisinud Itaaliasse koos isaga 177⊙. aastal. 15 kuud kestnud reis viis tähtsatesse muusikakeskustesse. Verona, Mantua ja Cremona järel jõudsid nad Milanosse, sealt edasi Firenzesse ja Rooma. Mozartil polnud enam vajadust esitleda end imelapsena, vaid tõestada end tõsiseltvõetava ooperiloojana. Tunnustus ei jäänud tulemata. Mais 177⊙ omistas paavst Clemens XIV talle Kuldkannuse ordeni, Bolognas sai ta kontrapunktitunde tollal hinnatuima õpetaja Giovanni Battista Martini juures. Bolognas võeti ta proovitöö sooritamise järel ka muusikaühingu Accademia Filarmonica liikmeks. Sama aasta detsembris tuli Milanos lavale tema *opera seria* „Mitridate“.

Veetnud mõned kuud taas kodus Salzburgis, pöördusid Mozartid Itaaliasse tagasi veel kahel korral. 1771. aastal selleks, et tuua Milanos lavale pastoraal-ooper „Ascanio in Alba“. Selle oli tellinud keisrinna Maria Theresia oma poja ertshertsog Ferdinand Karli ning Maria Beatrice d’Este pulmadeks oktoobris 1771. Pisut enam kui aasta hiljem, 26. detsembril 1772 esietendus *opera seria* „Lucio Silla“. Peategelast kehastas nimekas itaalia kastraatlaulja Venanzio Rauzzini, kelle hääl oli Mozartit hämmastanud juba poisieas. Rauzzini oli aastatel 1766—1772 üks Müncheni õukonna esilauljaid, kes esines ka Viinis ja Mozart võis teda tunda juba neist aastaist. Rauzzini erilist hääleulatust ja vokaaltehnilisi võimeid arvestades komponeeris

helilooja „Lucio Silla“ proovide käigus veel mitmed aariad. Rauzzini tahtis avardada repertuaari ka väljaspool teatrit ning esitas noorele heliloojale oma tunnustuse märgiks tellimuse kontsertlikuks teoseks soolohäälele ja orkestrile. Mozarti uus oopus, motett „Exsultate, jubilate“, KV 165 kõlas esmakordselt 17. jaanuaril 1773. aastal Milano teatiinide ordu kirikus Rauzzini soleerimisel. Teksti autor on teadmata, kuid uurijate arvates võis see olla pärit ka tellija enese sulest. Rauzzini oli väga mitmekülgne muusik — lauljakarjääri kõrval tegutses ta hiljem Inglismaal nii võimeka klavessiinimängija kui ka lauluõpetajana, ka oli ta mitmete ooperite autor.

Mozart nimetas teose motetiks. Selle žanrimääratlusega tähistati renessansiajastul enamasti mitmehäälset vaimuliku tekstiga *a capella* kooriteost. Itaalias kasutati seda terminit hiljem ka pidulike ladinakeelsete soolokantaatide puhul, mis koosnesid paarist retsitatiivist ja kahest aariast ning lõpuosast „Alleluja“. Mozarti kantaadilaadsel teosel on veelgi enam ühiseid jooni traditsioonilise kolmeosalise instrumentaalkontserdiga, mille kiired äärmised osad raamivad lüürilist aeglast osa. Teose esimese osa tekst „Rõõmustage, juubeldage, oo õnnistatud hinged“ (*Exultate, jubilate, o vos animae beatae*) on tulvil rõõmu. Nii siin kui ka viimases osas „Alleluja“ lisab koloratuuriderikas muusika sõnadele veelgi sära. Keskmises osas, millele eelneb lühike retsitatiiv „Sõbralik päev paistab“ (*Fulget amica dies*) kõlab imelises kantileenis harras palve Maarjale: „Sina neitsite kroon, anna meile rahu“ (*Tu virginum corona, tu nobis pacem dona*).

Vaatamata edule, mis ooperile „Lucio Silla“ osaks langes, ei tulnud äsja 17-aastaseks saanud heliloojale Milanos enam uusi pakkumisi. Kuus aastat hiljem, pärast 1779. aastal mitmeti ebaõnnestunuks kujunenud Pariisi reisilt koju naasnud, pöördus Mozart moteti „Exultate, jubilate“ juurde tagasi. Ta tegi väikesi muudatusi tekstis ja instrumentatsioonis. Nii sündisid veel kaks erinevat versiooni — üks ettekandeks kolmainupühal ja teine jõuludel. Need kõlasid Salzburgi uhkes Kolmainu kirikus itaalia kastraatlaulja Francesco Ceccarelli soleerimisel. Piiskopi õukonnalauljana soleeris Ceccarelli ka mitme Mozarti tollal loodud missa ettekandel. Kahe Salzburgi versiooni käsikirjad leiti alles 1978. aastal, Mozarti teoste kataloogides nende kohta andmed puuduvad. Pikka aega arvati kadunuks ka teose Milanos loodud algversiooni autogramm, mis asub nüüd Krakówi Jagiellónska raamatukogus.

ERSO esituses on motett kõlanud kaheteistkümnel korral, viimati 2005. aastal Nikolai Aleksejevi juhatusel. Solistiks oli tol korral sopran Wendy Waller.

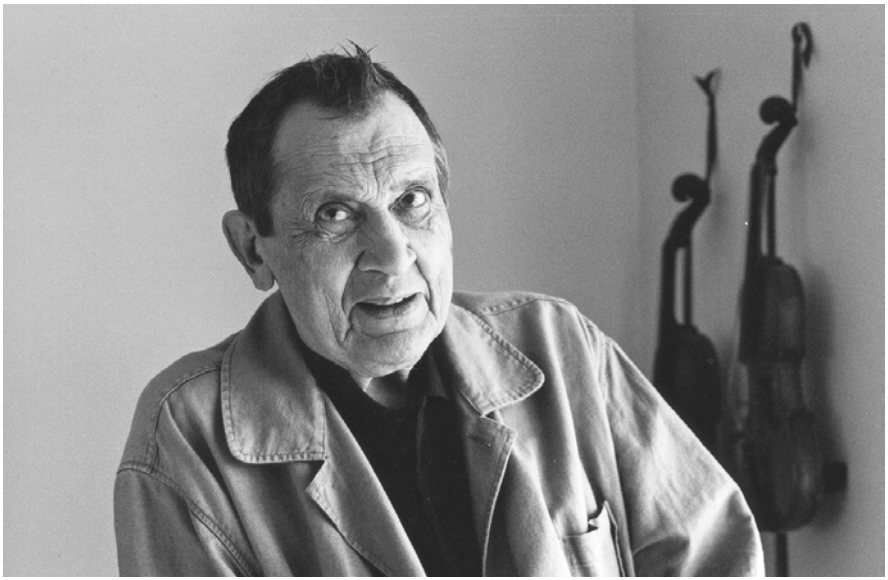

Einojuhani Rautavaara.

Einojuhani Rautavaara (1928—2016)
Sümfoonia nr 7 „Valguse ingel“ (*Angel of Light*, 1994)

„Et saada heliloojaks, pead olema fanaatik. Sa pead tundma, et komponeerimine on olemisviis.“ Nõnda on öelnud helilooja Einojuhani Rautavaara. Ta on Jean Sibeliuse järel üks nüüdisaja rahvusvaheliselt tuntumaid soome heliloojaid. Tema teoste hulgas on kaheksa sümfooniat, kaksteist kontserti erinevatele soolopillidele, hulgaliselt kammer- ja kooriteoseid. Põlvkonnakaaslase Aulis Sallineni kõrval on Rautavaara ka Soome viljakaim ooperilooja. Oma lavateoste libretod kirjutas ta ise. Tuntuimad neist on Vincent van Goghi elust inspireeritud „Vincent“, soome kultuskirjanikust kõnelev „Aleksis Kivi“ ning surmamüsteeriumist kantud kammerooper „Auringon talo“ („Päikesemaja“).

Rautavaara helikeel tegi aastakümnete jooksul läbi mitmeid stiilimuutusi. Ta alustas 1950. aastatel neoklassitsistina, järgmisel aastakümnel liikus ta serialismi ja avangardismi poole. See suund kulmineerus neljandas sümfoonias alapealkirjaga „Arabescata“ (1962). Aastatega avanes tema muusika üha enam romantilisema väljenduslaadi poole, kus meloodilisel ja eriti harmoonilisel väljendusrikkusel on suur tähtsus. Paljud teosed kõnelevad kalduvusest müstiliste, metafüüsiliste teemade poole. Vaatamata stiilimuutustele säilitas Rautavaara oma muusikas läbi aastakümnete teatud

põhijooned. Ühendades traditsioonilisi harmooniaid dodekafooniliste struktuuridega, suutis ta saavutada erinevate stiilielementide omapärase sünteesi.

Rautavaara lõpetas Helsingi ülikooli muusikateaduse ning Sibeliuse akadeemia kompositsiooni erialal. 1955. aastal pälvis ta 90-aastase Jean Sibeliuse soovitusel temanimelise stipendiumi, mis võimaldas noorel heliloojal täiendada end kaks aastat USAs, kõigepealt New Yorgi Juilliardi muusikakoolis Vincent Persichetti juhendamisel ning Aaron Coplandi suvekursustel Tanglewoodis. Aastaid tegutses Rautavaara kompositsiooniõppejõuna Sibeliuse akadeemias, kus tema käe all õppisid soome heliloojate noorema põlvkonna nimekaimad heliloojad Kalevi Aho, Magnus Lindberg ja Esa-Pekka Salonen. Aastast 1988 oli Rautavaara vabakutseline helilooja.

Rautavaara rahvusvaheliselt tuntuimad teosed on 1972. aastal valminud kontsert lindudele ja orkestrile „Cantus Arcticus" („Arktiline laul"), milles kasutatud tundralindude häälitsused salvestas ta Põhja-Soomes ning seitsmes sümfoonia pealkirjaga „Valguse ingel". Teos on loodud 1994. aasal tellimustööna Bloomingtoni sümfooniaorkestri 25. sünnipäevaks. 1997. aastal kandideeris selle esmasalvestus Leif Segerstami juhatusel Grammy auhinnale. Eelnimetatud teoste arvustustes on Rautavaarat võrreldud Jean Sibeliusega. Ootuspäraselt kasvas helilooja laiem rahvusvaheline tunnustus. Philadelphia sümfooniaorkestri tellimusel valmis 1999. aastal tema viimane, kaheksas sümfoonia „The Journey" („Rännak").

Rautavaara loomingut läbiv inglite teema on alguse saanud ühelt poolt lapsepõlves korduvalt ilmunud unenäost, kus ta justkui oleks võidelnud piiblitegelase Jaakobi sarnase ingliga ning teisalt saksa kirjaniku Rainer Maria Rilke loomingust. Helilooja on kirjutanud:

> „Minu noorusaegne kokkupuude Rilke luulega osutus päris avastuseks mitte ainult kirjanduslikus plaanis, vaid ka minu maailmapildi kujunemise seisukohalt. Seostan seda endiselt sõjajärgse Viini varemeid ümbritseva müstikaga. Seal alustasin ma 1954. aastal oma tsüklit „Viis sonetti Orpheusele" ja kaks aastat hiljem hakkasin Kölnis kirjutama Rilke tekstidele laulutsüklit „Armastajad" (Die Liebenden). Sellest ajast saati kandsin nii mõtteliselt kui ka kohvris kaasas Rilke põhiteost, 10-osalist tsüklit „Duino eleegiad". [---] eriti köitis esimene eleegia, milles inglifiguur omandas „animuse" kuju. Mind saatis tihti üks luulerida: „Kui ma hüüaks, kes mind inglite seast

kuuleks“. Minu hilisemad teosed „Angels and Visitations“ („Inglid ja külaskäigud“), „Angel of Dusk“ („Videviku ingel“) ja „Playgrounds for Angels“ („Mänguväljakud inglitele“) on kõik selle kuju muusikalised kehastused. [–––] Neil võib olla mõningat sarnasust ka William Blake’i nägemustega.“

Rautavaara peab siin silmas romantismiajastu inglise kirjaniku müstilisi ettekuulutusraamatuid. Ometi jääb Rautavaara oma muusikas otsima valguse inglit, kes kuuleks ja annaks endast märku, kui hädasolija hüüab. See ootus saadab ka teost „Valguse ingel“. Rautavaara sõnul „seisneb muusika veetlus võimes puudutada transmateriaalset reaalsust ja anda sellele mingil moel pilguheit sarnaselt Olivier Messiaeni hilise orkestriteosega „Välk teispoolsusesse“ (*Éclairs sur l’Au-Delà...*, 1991), kus verbaalsed mõisted lagunevad“. Rautavaara jätkas: „Muusika on keel, milles saame neid teisi reaalsusi sõnadeta uurida. Lisaks tohutule naudingule annab muusika kuulajale teavet, mida ei saagi sõnadesse panna.“

Seitsmes sümfoonia „Valguse ingel“ koosneb neljast osast: *Tranquillo, Molto allegro, Come un sogno* („Justkui unenäos“) ja *Pesante—Cantabile* („Raske—Lauldav“). Neist kolm on aeglased, milles sündmused kulgevad eepiliselt pikkades arenguliinides, liikudes voogavalt kasvavais meloodiais kulminatsioonide poole. Juba esimeses osas loovad ebamaise atmosfääri kellamängu, vibrafoni ja harfihelid. Flöödi-oboe teemades aimub Sibeliuse muusika kauge kaja. Kaudselt Stravinskile või Prokofjevile viitav skertsoosne teine osa annab kogu teosele groteskses kontrapunktikas omalaadse kontrasti, ometi ei puudu laululisus siingi. Kolmas osa meenutab „Cantus arcticuse“ helimaastikke otsekui põhjamaise tähistaeva lummavas valguses ning võimsate vasehelidega algav ja siis koraalilikult jätkuv viimane osa vastab täielikult oma pealkirjale *Pesante—Cantabile*. Siin saavutab teos oma emotsionaalse kulminatsiooni, kuni muusika hääbub olematusse.

ERSO esituses kõlab Rautavaara seitsmes sümfoonia esmakordselt.

Maia Lilje

Sanna Iljin. © Ilkka Vuorinen.

SANNA ILJIN on soome sopran ja Soome üks juhtivaid uue põlvkonna lauljaid. Ta on tuntud oma kauni hääle ja väljendusrikka esinemisviisi poolest.

> „Sanna Iljin on suurepärase ja ainulaadse häälega särav artist. Tal on tugev muusikaline taust ja ta on laval esinenud noorest peale. Need omadused koos tema muljetavaldava karismaga teevad temast erakordselt huvitava laulja ja artisti."
>
> *Dirigent Mikko Franck*

Sopran Sanna Iljin oli esimest korda lauljana peaosas Christine Daaé rollis „Ooperifantoomis" (Webber), mis etendus Soome Rahvusooperis 2021. aastal. Soome Rahvusooperis on ta varem mänginud „Lõbusa lese" (Lehár) Valencienne'i ja „Don Giovanni" (Mozart) Zerlinat.

Sanna Iljini professionaalne ooperidebüüt lauljana oli Bizet' „Carmeni" Frasquita rollis Jyväskylä Ooperis Ville Matvejeffi juhatusel 2017. aastal. Iljin on Mikko Francki, Patrick Fournillier' ja Sakari Oramo juhatusel esinenud ka solistina.

Iljin alustas oma lauluõpinguid 2016. aastal Hanna-Leena Haapamäki, Johanna Rusaneni ja Irina Gavrilovici juures.

Enne seda tegutses Iljin klassikalise pianistina. Ta on õppinud klaverit Helsingi Kunstiülikooli Sibeliuse akadeemias ja Folkwangi Kunstiülikoolis Saksamaal.

Iljin on esinenud klaverisolistina näiteks Helsingi Filharmooniaorkestriga, Soome Raadio sümfooniaorkestriga ja mitmel muusikafestivalil, nagu Musikfest Berlin, Kuhmo Kammermuusikafestival ja Turu Muusikafestival.

Sanna Iljin on võitnud mitu lauluvõistlust, näiteks Timo Mustakallio lauluvõistluse 2017. aastal ja Kangasniemi lauluvõistluse 2018. aastal. Samuti sai ta 2021. aastal stipendiumi Soome Kultuurifondilt, asutuselt Arts Promotion Center Finland ning Ooperi- ja Balletifondilt.

Hannu Lintu. © Veikko Kähkönen.

HANNU LINTU, kellel on „kõrva instrumentaalvärvidele ja nende segudele“ (Washington Post) ning kes toob „dirigendipulti erilise dünaamilisuse“ (Baltimore Sun), tegutseb Soome Rahvusooperi ja -balleti peadirigendina. Ta nimetati ametisse pärast mitut väga edukat koostööprojekti asutusega, nende hulgas Wagneri „Tristan ja Isolde“ 2016. aastal, Sibeliuse „Kullervo“ 2017. aastal, Bergi „Wozzeck“ 2019. aastal ja Straussi „Ariadne auf Naxos“ 2020. aastal, mis peegeldab Lintu keskendumist ooperivaldkonnale. Eelmisel hooajal dirigeeris ta Straussi „Salomed“ ja Britteni „Billy Buddi“. Selle hooaja lavastused hõlmavad enamikku ümberplaneeritud „Nibelungi sõrmuse“ tsüklist, mis algas septembris 2022 „Valküüriga“.

Lintul sai hiljuti läbi kaheksas ja viimane hooaeg Soome Raadio sümfooniaorkestri peadirigendina. Tähtsündmused olid Schumanni „Fausti stseenid“, Berliozi „Fausti needmine“ ja teine FRSO festival, mis 2019. aastal oli pühendatud soome helilooja Magnus Lindbergi uutele ja suuremahulistele teostele.

2022/2023. aasta hooaja külalisesinemistest võib nimetada debüüti New Yorgi Filharmoonikute ja Atlanta sümfooniaorkestriga ning uusi esinemisi Napoli Filharmoonikute, St. Louisi sümfooniaorkestri ja BBC sümfooniaorkestriga. Lintu juhatab külalisdirigendina ka Hollandi Raadio Filharmooniaorkestrit, Rootsi Raadio sümfooniaorkestrit, Berliini Kontserdimaja, Gulbenkiani orkestrit, Lausanne'i kammerorkestrit ja Montreali sümfooniaorkestrit.

Viimaste koostööde hulka kuuluvad debüüdid Baieri Raadio sümfooniaorkestri ja BBC sümfooniaorkestriga ning uusi esinemisi Chicago sümfooniaorkestri, Tonkünstler Orchestra Niederösterreichi, Orchestre de la Suisse Romande'i, Prantsuse Raadio Rahvusorkestri ja DSO Berliniga.

Lintu on salvestanud plaadifirmadele Ondine, BIS, Naxos, Avie ja Hyperion; hiljutised albumid hõlmavad Magnus Lindbergi orkestriteoseid „Aura“ ja „Marea“ ning kammerteost „Related Rocks“, Beethoveni klaverikontserte Stephen Houghiga, Bernd Alois Zimmermanni „Sõdureid“ ja viiulikontserti Leila Josefowicziga, Lutoslawski sümfooniaid nr 1—4 ning Kaija Saariaho teosed Gerald Finley ja Xavier de Maistre'iga, mis on salvestatud Lintu peamise partneri, Soome Raadio sümfooniaorkestriga.

Lintu on saanud oma salvestiste eest suurt tunnustust, sealhulgas kaks ICMA auhinda Christian Tetzlaffiga valminud Bartóki viiulikontsertide eest (2019) ja Anne Sofie von Otteriga valminud Sibeliuse teoste eest (2018). Gramophone'i 2022. aasta auhinnale kaasaegse muusika kategoorias nomineeriti ka Magnus Lindbergi orkestriteoste „Aura“ ja „Marea“ ning kammerteose „Related Rocks“ (FRSO) salvestised. Samuti sai ta 2021. aastal Grammy nominatsiooni parima orkestriettekande kategoorias Lutoslawski sümfooniate nr 2 ja 3 salvestamise eest, 2011. aastal Grammy nominatsiooni parima ooperi-CD eest (Rautavaara „Kaivos“), Gramophone Awardi nominatsiooni Enescu sümfoonia nr 2 salvestamise eest Tampere Filharmooniaorkestriga ning Sibeliuse ja Thomas Adèsi viiulikontsertide salvestamise eest Augustin Hadelichi ja Liverpooli Kuningliku Filharmooniaorkestriga.

Lintu õppis Sibeliuse Akadeemias tšellot ja klaverit, hiljem dirigeerimist Jorma Panula juures. Ta osales Myung-Whun Chungi meistriklassides Sienas Itaalias asuvas L'Accademia Musicale Chigianas ja sai peaauhinna 1994. aastal Bergenis toimunud Põhjamaade dirigeerimisvõistlusel.

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER (ERSO) on elav ja mitmekülgne orkester, kes püüdleb alati tipptaseme poole. Eesti vanimal ja mainekaimal regulaarselt tegutseval sümfooniaorkestril täitub sel hooajal 96. tegevusaasta. ERSO ajalugu ulatub aastasse 1926 ning sarnaselt paljude omataolistega maailmas on see seotud rahvusliku ringhäälingu sünni ja arenguga. Alates hooajast 2020/2021 on enam kui 100-liikmelise orkestri peadirigent ja kunstiline juht Olari Elts. Neeme Järvi jätkab koostööd ERSOga eluaegse aupeadirigendina, orkestri kunstiline nõustaja on Paavo Järvi, varasemad peadirigendid on olnud Olav Roots, Paul Karp, Roman Matsov, Neeme Järvi, Peeter Lilje, Leo Krämer, Arvo Volmer, Nikolai Aleksejev ja taas Neeme Järvi.

ERSO on käinud arvukatel turneedel ning osalenud mainekatel rahvusvahelistel muusikafestivalidel. 2021. aasta novembri lõpus osalesid ERSO ja Olari Elts Poolas rahvusvahelisel Kesk- ja Ida-Euroopa muusikafestivalil „Eufonie". 2019. aastal avasid ERSO ja Neeme Järvi Prantsuse Raadio maineka Montpellier' muusikafestivali ning orkester käis Kesk-Euroopa turneel, kus Neeme Järvi juhatusel esineti Viini Musikvereini kuldses saalis, Linzi Brucknerhausi suures saalis, Praha Rudolfinumi Dvořáki saalis ja Bregenzi Bodensee saalis ning Mihhail Gertsi juhatusel Saksamaal Erlangenis ja Viersenis. Veel on esinetud sellistel maailmalavadel nagu Berliini Konzerthaus, New Yorgi Avery Fisher Hall (praeguse nimetusega David Geffen Hall), Peterburi filharmoonia suur saal ja Maria Teatri kontserdisaal, Kölni filharmoonia, Helsingi Musiikkitalo, Stockholmi Berwaldhallen jt. Sel hooajal toimuvad kontserdireisid Prantsusmaale, Saksamaale ning Inglismaale.

ERSO plaadistuste kõrget kvaliteeti on esile tõstetud mainekates klassikalise muusika ajakirjades ning sellega on kaasnenud mitmed tunnustused, millest olulisim on Eesti esimene Grammy (2004, dirigent Paavo Järvi), värskeimad aga aasta klassikaalbumi tiitel 2020. aastal Eesti muusikaauhindade jagamisel Elleri sümfooniliste poeemide teise plaadi eest (dirigent Olari Elts) ning kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali aastapreemia ERSO-le ja Olari Eltsile seniste Elleri muusika salvestiste eest. Suurepärane koostöö on ERSO-l selliste mainekate plaadifirmadega nagu Chandos, BIS, Onyx, samuti Ondine, ERP jt.

Lisaks kohalikele raadio- ja telekanalitele on ERSO kontserte üle kandnud Mezzo ja medici.tv ning EBU vahendusel on need jõudnud paljudesse Euroopa raadiojaamadesse. 2020. aastal alustas tegevust ERSO TV (erso.tv), kus saab vaadata kõiki orkestri live-kontserte ning juba toimunud esinemisi.

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

Peadirigent ja kunstiline juht Olari Elts
Eluaegne aupeadirigent Neeme Järvi, **kunstiline nõustaja** Paavo Järvi

Koosseis 16. detsembril 2022:

I VIIUL
Robert Traksmann
Marge Uus
Elisabeth Härmand
Kätlin Ivask
Nina Kawaguchi
Kirti-Kai Loorand
Kaija Lukas
Astrid Muhel
Tõnis Pajupuu
Piret Sandberg
Kaiu Talve
Tarmo Truuväärt
Liis-Helena Väljamäe
Birgit Katriin Born

II VIIUL
Kadi Vilu
Kristel Kiik
Alisa Kuznetsova
Miina Laanesaar
Egert Leinsaar
Kristjan Nõlvak
Mari-Katrina Suss
Marlis Timpmann
Maaren Vihermäe
Annelize Vlasenko
Ida Teppo-Gualandi

VIOOLA
Rain Vilu
Liina Žigurs
Helena Altmanis
Karen Joamets
Sandra Klimaitė
Mairit Mitt-Bronikowska
Juhan Palm-Peipman
Liisi Rusnak
Kristiina Välja

TŠELLO
Indrek Leivategija
Villu Vihermäe
Riina Erin
Andres Alexander Metspalu
Lauri Toom
Maris Vallsalu
Aare Tammesalu

KONTRABASS
Mati Lukk
Janel Altroff
Imre Eenma
Madis Jürgens
Kaupo Olt
Indrek Pajus

FLÖÖT
Mihkel Peäske
Linda Vood

OBOE
Aleksander Hännikäinen
Tõnis Traksmann

KLARNET
Soo-Young Lee
Meelis Vind

FAGOTT
Kristjan Kungla
Pierre Trottin

METSASARV
Ye Pan
Kalmer Kiik
Tõnu Künnapas
Jürnas Rähni

TROMPET
Erki Möller
Istvàn Baràth
Ivar Tillemann

TROMBOON
Andres Kontus
Väino Põllu
Johannes Kiik

TUUBA
Madis Vilgats

TIMPANID
Maarja Nuut

LÖÖKPILLID
Helgi Thorleiksson
Terje Terasmaa

HARF
Marianne Hofman

OREL
Piret Aidulo

SA ERSO juhatuse liige
Kristjan Hallik

Produtsent
Daily Trippel

Orkestri mänedžer
Marko Metsaru

Partnersuhete ja müügijuht
Kaire Taberland

Maine- ja kommunikatsioonijuht
Kärt Ruubel

Toimetaja
Anita Maasalu

Noodikoguhoidja
Meeli Lass

Disainer
Norman Orro

Personalijuht
Piret Veensalu

Pillilao juhataja
Egert Leinsaar

Lavameistrid
Jüri Korjus
Kristjan Lume

E · R · S · O
JÕULUKAMPAANIA
Tule kontserdile
ja võta sõber
TASUTA kaasa!
Kasuta Piletilevis ja Piletimaailmas
sooduskoodi „kooskontserdile“.
Kood rakendub, kui ostukorvis on 2 piletit.
Soodustus kehtib valitud kontsertidele.
Kampaaniaperiood 12.12 —18.12.

KUTSUME KUULAMA

ERSO JÕULUKONTSERT. Elts ja Mozart

K, 21. DETSEMBER KELL 13, ESTONIA KONTSERDISAAL (sümfooniline lõuna)
N, 22. DETSEMBER KELL 19, PÕLVA KULTUURIKESKUS
R, 23. DETSEMBER KELL 18 (eelkontsert) JA KELL 19, ESTONIA KONTSERDISAAL
Wolfgang Amadeus Mozart. Avamäng ooperile „Teatridirektor“
Wolfgang Amadeus Mozart. Viiulikontsert nr 2
Wolfgang Amadeus Mozart. Sümfoonia nr 35 „Haffner“
Leopold Mozart. „Muusikaline saanisõit“
HANS CHRISTIAN AAVIK viiul, ERSO, dirigent OLARI ELTS

RÉMY MARTIN'I JA EESTI KONTSERDI AASTALÕPUKONTSERT

R, 30. DETSEMBER KELL 19, PÄRNU KONTSERDIMAJA
P, 1. JAANUAR KELL 18, ESTONIA KONTSERDISAAL
Richard Wagner. Avamäng ooperile „Rienzi“
Pjotr Tšaikovski. Katkendid ooperist „Jevgeni Onegin“
Pietro Mascagni. Intermetso ooperist „Talupoja au“
Giuseppe Verdi. Avamäng ooperile „Saatuse jõud“
Georges Bizet. Avamäng ooperile „Carmen“
George Gershwin. Kolm prelüüdi
Franz Schmidt. Intermetso ooperist „Notre Dame“
Maurice Ravel. „La Valse“
AIN ANGER bass, KSENIJA SIDOROVA akordion, ERSO, dirigent PAAVO JÄRVI

E·R·S·O

Estonia pst 4
10148 Tallinn
tel 6 147 787
erso@erso.ee
www.erso.ee

Kuula ja vaata uuesti!

ERSO.TV